

VÖLGYESI ORSOLYA

Kölcsey és a reformellenzék a törvénytörvényes elrendezéséről szóló operátum országgyűlési vitájában*

Kölcsey Ferenc 1833. október 30-án tért vissza szabadságáról Pozsonyba. Szatmár megye első követe távollétében is folyamatosan tájékozódott az országgyűlés eseményeiről, Deák Ferenc, Eötvös Mihály és Novák Antal rendszeresen beszámoltak neki levélben a tanácskozások alakulásáról.¹ Kölcsey nem sokkal az úrbéri törvénycikk vitájának lezárása előtt kapcsolódott be ismét a diéta munkájába.² A visszatérését követő napon tartott országos ülésről, amelyen az úrbéri törvénycikk kapcsán adott második főrendi választ tüzték napirendre,³ így számolt be Kende Zsigmondnak:

31dikben ülésben is voltam. Ekkor végzék el az urbért negyed ízben. E' negyedik pertractatio' folytában az ötödik cikkelybeli örökös megválthatás, az úri szék földes úr és jobbágy közt eltörlése, 's a' nyolczadik cikkely megmaradtak; de az urbéri pöreknek a' Consiliumra vitele minden küszdésünk ellen is megállítatték. Még eddig mindég nagy többségünk volt a' Consilium ellen; 's a' legközelebbi kerületben is 30 volt a' szavazat; de 31diki országos ülésünkben részént ellenszavazatot adtak némelly megyék, részént meg nem jelenvén pártunkat gyengítették.⁴

Az ellenzék számára fontos reformjavaslatok (a kerületi, majd országos üléseken is elfogadott önkéntes örökváltság, az úriszék korlátozása, valamint a jobbágyok személy-

* A dolgozat a K 77.470 sz. OTKA-pályázat támogatásával készült. A témáról lásd még korábbi, rövidebb összefoglalásomat: *Kölcsey és a törvénytörvényes elrendezéséről szóló jogügyi munkálat vitája az országgyűlésen, 1833–1834 = Milyen nemzetet, kinek és hogyan?: Tanulmányok Magyarország történelméről 1780–1948*, szerk. DOBSZAY Tamás, ERDŐDY Gábor, MANHERCZ Orsolya, Bp., Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2012, 269–279.

1 „Ezek a' mik eddig történtek, a' jövő vasárnapon ismét vagy én, vagy Ötvös vagy Novák fogunk tudósítani az addig történetekről.” Deák Ferenc Kölcsey Ferencnek (Pozsony, 1833. aug. 24.) = KÖLCSEY Ferenc, *Levelezés III. (1832–1833)*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., Balassi, 2011 (Kölcsey Ferenc Minden Munkái; a továbbiakban: KÖLCSEY, i. m. [Levelezés III]), 353.

2 Visszatéréséről lásd Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Regnikoláris Levéltár, Takáts Sándor hagyatéka (N 119.) 5900. Leopold Ferstl szerint részt vett az okt. 31-i országos ülésen, „wo der Empfang jedoch selbst von Seite der Opposition, sehr gemässigt ausfiel”.

3 A főrendek második választát lásd *Felséges Első Ferenc ausztriai császár, Magyar és Cseh Ország koronás királyától Po'sony szabad királyi várossába 1832-ik esztendőben, Karácson havának 16-ik napjára rendeltett Magyar Ország' gyűlésének írásai*, I, Pozsony, Weber–Belnay–Landerer, 1832–1833 (a továbbiakban: Iratok I), 403–404.

4 Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak (Pozsony, 1833. nov. 3.) = KÖLCSEY, i. m. (Levelezés III.), 393.

és vagyonszükségét garantáló cikkelyek) tehát ismét többséget kaptak, az úrbéri ügyek feljebbvitelével foglalkozó paragrafus azonban ekkor kisebbségben maradt. Az utóbbi kérdést szabályozó úrbéri VII. törvénycikk 4. §-ának vitájában maga Kölcsey is felszólalt az eredeti kerületi javaslat mellett, amely úgy rendelkezett, hogy az úrbéri szerződésekkel kapcsolatos perek esetében ezután az első fokú megyei törvényszéktől a Királyi Táblához lehessen fellebbezni.⁵ A szatmári követ úgy látta: még az eddigi – véleménye szerint – alkotmányellenes gyakorlat is azt bizonyítja, hogy „Politicus tekintetbe tehát az Úrbéri Perek soha sem vétettek, hanem a’ Törvény útján valók voltak”. Kölcsey határozottan azt az álláspontot képviselte, hogy mivel az úrbéri perek nem tekinthetők közigazgatási ügynek („polgári tárgynak”), így az sem tartható, hogy a fellebbezés ne a rendes bírói úton, hanem továbbra is egy kormányshoz, nevezetesen a Helytartótanácshoz történjen:

[...] minekutánna 1790:12-dik Czikkelyben kimondotta a’ Kormány, hogy a’ törvényes Biróság’ ítéleteit sem önnön, sem más akármelly Politicum Dicasterium’ megvizsgálása alá venni nem fogja: miután kimondotta azt is, hogy a’ végrehajtó hatalmat csak a’ Törvény értelmében fogja gyakorolni, kérdi a’ szólló, lehet é az illy fontos tárgyat a’ végrehajtó hatalom’ körében hagyni?⁶

Az alsótábla negyedik üzenetének vitája alkalmával Kölcsey a november 6-i kerületi ülésen, illetve a november 9-i országos ülésen ismét felszólalt, mégpedig az örökös megváltás engedélyezése, valamint az úriszék hatáskörének korlátozása ügyében. A rendek az eredeti kerületi tervzetben a megyei törvényszéket jelölték meg első fokú bíróságként a földesúr és a jobbágy közötti perekben, az úriszék csak a jobbágyok egymás közötti, illetve az idegenek ellen folytatott pereiben maradt volna a továbbiakban illetékes. A javaslat – annak ellenére, hogy József nádor is komoly erőfeszítéseket tett megbuktatása érdekében – ekkor is többséget kapott:

Statusoknál 4d. nuncium egészen megállott. az örökös Contractusok mellett nagy többség, az úri szék vitatás alá jött, ’s kevés többséggel a’ Statusok circularis szerkezete megmaradt. (Nádor hívogatta a’ követeket tegnap es ma reggel az úri széket meg akarván buktatni.)

5 A kerületi tervzet vonatkozó részét lásd Iratok I, 305; a főrendek ellenérveit tartalmazó első és második üzenet megfelelő szakaszát lásd Iratok I, 344–345, 403–404. Ez utóbbiban a felsőtábla úgy látta, a Helytartótanács nem csak gyorsabban, de minden peren kívüli körülményt figyelembe véve orvosolhatja a felmerült problémákat. „A’ Királyi Helytartó Tanátsnak nem egyedül az adó beszédetése, valamint ezt a Tek. Rendek állítják, hanem az adóbéli tárgyra minden oldalról való fel ügyelés ál Tisztjébe, részint az 1723-dik esztendei 102-ik Törvény értelmében, részint az ezt követő állandó szokás rendjében; – s innét folyik önként az, hogy az Úrbéri vagyonnak biztossága, melyre nézve a’ fejedelmi leg főbb bé látás jussát a’ Tek. Karok az 5-dik Tczikkely 5-dik §-ban el esmérték, azon esetekben is tartozik az Helytartó Tanáts körébe, midőn az iránt peres kérdések támodván, bírói el intézést meg kívánnak.”

6 Kölcsey felszólalását lásd KÖLCSEY Ferenc, *Országgyűlési dokumentumok (1832–1835)*, s. a. r. VÖLGYESI Orsolya, Bp., Universitas, 2011 (Kölcsey Ferenc Minden Munkái: Országgyűlési írásk, 3), 218–221.

– jegyezte fel Kölcsey.⁷ A két tábla végül is négyszeri üzenetváltás után, 1833. november 19-én terjesztette fel az uralkodónak a nyolc törvénycikkből álló úrbéri törvényjavaslatot, amelyre azonban csak kilenc hónap múlva, 1834. augusztus 28-án érkezett meg az uralkodói válasz.⁸

Az uralkodói előterjesztésekben másodikként szereplő, öt részből álló jogügyi munkálatnak a törvényszékek elrendezésével foglalkozó első egységét az 1833. november 22-i kerületi ülésen kezdték el vitatni a rendek, s ezt egészen 1834. május 22-ig tárgyalták az alsótábla kerületi, majd országos ülésein, amit aztán a főrendek május 26. és szeptember 9. között tűztek napirendre. Az 1827:8. tc. által kiküldött országos bizottság eredetileg tizenöt törvénycikkből álló javaslata az országgyűlési viták során huszonnégy cikkelyre bővült, mivel a rendek szerint a munkálatból több olyan fontos kérdés is kimaradt, amelyet feltétlenül ebben az operátumban kellett volna szabályozni.⁹ Már a munkálat megyei vitái során világossá vált, hogy a törvényhatóságok legfontosabb célkitűzése az igazság kiszolgáltatásának egyszerűsítése és meggyorsítása, továbbá a bírói fórumok illetékességének egyértelmű meghatározása volt.¹⁰

7 KÖLCSEY Ferenc, *Országgyűlési naponkénti jegyzések*, s. a. r. PAJKOSSY Gábor, Bp., Universitas, 2002 (Kölcsey Ferenc Minden Munkái: Országgyűlési írárok, 2), 12. Pár nap múlva hasonlóképpen foglalta össze az úrbérről kapcsolt viták eredményeit Kende Zsigmondnak: „Mi az urbért sok vesződség után csak ugyan bevégeztük. A' Consiliumot el kelle fogadnunk (ennek történeteit ifjaim megirták); de egyebekben, mint a' gyümölcszedés, az 5dik cikkely (örökös megváltás), a' 7dik (Úri szám eltörlése) 's a' 8dik diadalmasan megállottak. A' főtábla haragszik; a' Nádor nagyon keményen szollt a' Statusok ellen – de csak hogy meg van.” Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak (Pozsony, 1833. nov. 14.) = KÖLCSEY, *i. m.* (Levelezés III), 396.

8 Lásd erről és következményeiről bővebben: PAJKOSSY Gábor, *Kölcsey követi lemondásának történetéhez*, Száz, 130(1996), 1191–1209.

9 Az országos bizottság javaslatában a következő törvénycikketek szerepeltek: Az úriszékekről, A királyi városok ítélőszékeiről, A vármegyék ítélőszékeiről, A kerületi táblákról, A királyi tábláról, A tárnokszékekről, A horvátországi bírói és bánális ítélőtábláról, A hétszemélyű tábláról, A szentszékekről, A jászok és kunok, a hajdú és szepesi városok ítélőszékeiről, A bírói parancsolatokról, Az ügyészekről, A törvényszünetekről, A bírói taxákról, A vásári bíróságról. A kerületi tervezet ehhez képest így bővült: I. A perlekedési viszálykodások barátságos elintézéséről és az e végre rendelendő békéltetőkről, II. Az úriszékekről, III. A királyi városok ítélőszékeiről, IV. Tengermellék kereskedési Fiume városa, kerülete és szabad rév partja ítélőszékeiről, V. Tengermellék kereskedési Bukkari városa, kerülete és szabad rév partja, nem különben a vinodolai kormányzék kerület ítélőszékeiről, VI. A vármegyei ítélőszékekről, VII. Turopolya mezeje nemeseinek ítélőszékeiről, VIII. Az egyházi adományosok törvényszékeiről, IX. A jászok és kunok, hajdú és szepesi 16 városok ítélőszékeiről, X. A tárnokszékekről, XI. Dalmát, horvát és Tótországok báni ítélőtáblájáról, XII. A királyi ítélőtábláról, XIII. A Hétszemélyes Tábláról, XIV. A szóbeli perek bíróságairól, XV. A vásári bíróságokról, XVI. A törvényhatóságok közt támadt határbeli s egyéb villongások bíróságairól, XVII. A királyi kamarának igazgatói széküti gyakorlatot bírósága eltöröltetik, XVIII. A szentszékekről, XIX. A két vallástélt követelő evangélikusok egyházi bíróságairól, XX. A görög nem egyesült hitűek egyházi bíróságairól, XXI. Az eddigi bíróságok által még el nem intézett perek a most megállapított ítélőszékekre tételnek által, XXII. A bírói parancsolatok eltörléséről, XXIII. Az ügyvédekről, XXIV. A szünnapokról, XXV. A bírói és egyéb taksákról. A felsoroltakhoz járultak még a katonai véghelyekről és a hűtlen tanácsosokról szóló cikkelyek. E tárgykörben a következő törvények születtek: 1836:18. tc. A vásári bíróságról. 1836:19. tc. Tengermellék-kereskedési Fiume városa kerülete és szabad révpartja ítélőszékeiről. 1836:20. tc. A szóbeli perek bíróságairól.

10 Bővebben: VÖLGYESI Orsolya, *Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején: A rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái 1830–1832*, Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2002, 141–148.

Kölcsey 1833. október 30-tól 1834. március 5-ig tartózkodott Pozsonyban, majd több mint két hónap múlva, május közepén érkezett vissza második szabadságáról. Így elsősorban a törvényszékek koordinációjának kerületi vitáin vett részt, majd az országos ülések utolsó szakaszába kapcsolódott be.¹¹ Távolléte alatt fordította le egy erre a célra megválasztott bizottság a kerületi üléseken megtárgyalt törvénycikkeket latinról magyarra. Kölcsey, aki már korábban tagja volt az úrbéri törvényjavaslat fordítását végző deputációnak, Deák Ferenc szerint komoly úrt hagyott maga után:

[...] a fordítás ugyan nem egészen tökéletes, de nehéz rajta igazítani, mert a jegyzők, kik tisztaiak, s azt hiszik, hogy csak ők tudnak jól magyarul, minden igazításért bosszszonkodnak, – Kölcsey nincs itt, nem is volt jelen a fordításon, pedig az ő philológiai jártassága a jegyzőkön sokat segített volna.¹²

Még az úriszék elrendezésével foglalkozó első törvénycikk tárgyalása előtt Csapó Dániel tolnai követ indítványa nyomán a kerületi ülés bizottságot küldött ki azzal a feladattal, hogy a békebírói intézmény meghonosítására dolgozzon ki egy részletes tervet.¹³ Csapó érvelése szerint

Hazánkban ezen intézet új, szokatlan, vagy megütközéssel járó épen nem vala, és csak olly szertartást törvényesítene, mely több helyeken önként igen jó foganattal már fenn áll, ama mindenkit megnyugtató elv szerént pedig, hogy lépcsőnként annál biztosabban jó divatba a dolog.¹⁴

A tolnai követ lélekszámtól függően három kategóriába osztotta volna a helységeket, ezer fő alatt a békebírói intézmény csak egyeztető, békéltető feladatot látott volna el, az ezer főt meghaladó települések azonban már nem csak békebíróssággal, de saját törvényszékkel is rendelkeztek volna, s innen az úriszékhez kellett volna fellebbezni, tíz-

11 A vizsgált időszakban számos egyéb fontos kérdés is napirendre került, mint például a lengyelek ügye, a szólásszabadság kérdése és az előleges sérelmeket sürgető felirat, vagy a Ragályi Tamás követté választásának körülményeivel foglalkozó vita, ezekkel azonban részben a területi korlátok, részben tematikus szempontok miatt jelen dolgozat nem foglalkozik.

12 Deák Ferenc Oszterhieber Józsefnek (Pozsony, 1834. márc. 25.) = *Deák Ferenc országgyűlési levelei 1833–1834*, s. a. r. SÁNDOR Pál, Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 1997, 97.

13 Az indítvány először Somssich Miklóstól (Somogy) hangzott el némileg más formában 1833 májusában, az úrbéri 6. tc. tárgyalásakor, megvitatását akkor a jogügyi munkálatra halasztották. KÖLCSEY Ferenc, *Országgyűlési napló*, s. a. r. VÖLGYESI Orsolya, Bp., Universitas, 2000 (Kölcsey Ferenc Minden Munkái: Országgyűlési íráskönyvek, 1), 165–166, 406, 410; továbbá: DOBSZAY Tamás, *Az 1836-IX. tc. születése: Érvék és elképzelések a községi igazgatás rendezésének vitájában = Fejezetek a magyar művelődés történetéből*, szerk. ZÁVODSZKY Géza, Bp., ELTE TFK, 1992, 161–163.

14 Csapó felszólalását lásd KOSSUTH Lajos, *Országgyűlési Tudósítások*, II, 1833. augusztus 5.–1834. március 24., s. a. r. a Kelepteurópai Tudományos Intézet Történettudományi Intézetének munkaközössége, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1949 (Kossuth Lajos Összes Munkái, 2; a továbbiakban: KLÖM II), 412–414, a vitát *uo.*, 412–416. Kölcseynek a békebírói intézmény ügyében tett támogató felszólalását lásd KÖLCSEY *i. m.*, (2011), 229–230.

ezer fő felett pedig már közvetlenül a vármegyéhez lehetett volna az ügyeket feljebb vinni.¹⁵ Csapó és az őt támogató követek – köztük Kölcsey – tehát azzal érveltek, hogy csupán egy már meglévő, jól működő gyakorlatot szeretnének törvénybe iktatni és részletesen szabályozni, figyelembe véve a külföldi mintákat is.

Belé ereszkedtünk végre a törvénykezési munkába, és pedig, a mi nagyon természetes, mindenek előtt a Törvényes ítélő székek elrendelésébe. Itt mindenek előtt Pest, Somogy, Tolna és több megyék indítványt tevének, hogy minden pört a barátságos egyeztetésnek próbálása előzzön meg, s e végre mindenhol béke bírák rendeltessenek. Ezen tárgy fontosnak találtatván, egy javallatnak ki munkálására választmány rendeltetett, mellynek kötelessége leendő az egész dolgot minden oldalról meghányva, véleményt adni. A választmány most munkálodik; ítélő hatalmat ezen béke bíráknak adni nem fog, hanem véleménye még eddig az: hogy a jobbágyok között a falunak előljárósága, Nemesek között a Szolga Biro minden pör előtt meg próbálja az egyeztetést, de ez még csak első elementuma a véleménynek, ha egyszer a munka elkészül, fogom véled közleni.

– írta Deák Ferenc sógorának, Oszterhueber Józsefnek.¹⁶

A törvényszékek elrendezésével foglalkozó operátum 1. és 2. cikkelyét, azaz az úriszék szabályozását és a városi bíróságok kérdését közel egy hónapig, 1833. december 20-ig tárgyalták a kerületi üléseken, Kölcsey ezekben az egyébként nagy vitákat kiváltó ügyekben azonban nem szólalt fel. Mivel az országos bizottság tervezete a praediális (egyházi) nemesek ítélőszékeivel nem foglalkozott, még a december 10-i kerületi ülésen Dubraviczky Simon pesti és Császár Sándor temesi követ javaslatára újabb bizottságot küldtek ki, amelynek feladata aztán a december 20-i kerületi ülésen kibővült a túrmezei szabad kerület ítélőszékére vonatkozó, szintén hiányzó törvényjavaslat megalkotásával.¹⁷

A középkori eredetű praediális nemesi székek a nemesi vármegyék területén helyezkedtek el, de minden tekintetben különálló, autonóm törvényhatóságot képeztek. Szervezeti keretei ugyanakkor az igazgatás és igazságszolgáltatás terén is egyértelmű párhuzamosságot mutattak a nemesi vármegye működésével. Ami az igazságszolgáltatást illeti: a legalsó fokon az egyházi nemesi székek szolgabírái és alispánjai ítélkeztek, innen lehetett fellebbezni a praediális sedriához, amely – hasonlóan a vármegyei törvényszékhez – első fokú bíróságként is működött büntető és polgári perekben.¹⁸ Innen azután a főispáni vagy októviális székhez lehetett vinni az ügyeket, kivéve a büntető

15 A kerületi tervezet szövegét lásd *Felsőes Első Ferencz ausztriai császár, Magyar és Cseh Ország koronás királyától Po'sony szabad királyi várossába 1832-ik esztendőben, Karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar Ország' gyűlésének írásai*, II, Pozsony, Weber–Belnay–Landerer, 1834 (a továbbiakban: Iratok II), 313–323.

16 Deák Ferenc Oszterhueber Józsefnek (Pozsony, 1833. dec. 5.) = DEÁK, *i. m.*, 71.

17 A bizottság névsorát lásd KLÖM II, 470.

18 Ide tartoztak a nagyobb értékű birtokperek, csődperek, a vérfertőzéssel, házasságtöréssel kapcsolatos ügyek. Büntető és fenyítő perekben joghatóságuk azonban nem terjedt ki az országos nemesek közé is sorolt praedialistákra.

pereket, az 1791:43. tc. szerint ugyanis a törvényben meghatározott büntetési tételek esetében egyenesen a királyi ítélőtáblára lehetett fellebbezni.¹⁹

Az 1834. március 1-jei kerületi ülésen került napirendre a praedialisták ítélőszékének kérdése.²⁰ Az 1833. december 10-én kiküldött bizottság javaslata szerint az eddigi alispáni és szolgabírói, valamint a feljebbviteli, oktáviális törvényszéket el kellett volna törölni. Ezt pótolandó, valamennyi praedialis széken belül első bíróságul egy rendes törvényszék létrehozását javasolták, ahonnan a fellebbezés a Királyi Kúriára történt volna.²¹ A megoldás kétségtelenül egybevágott a vármegyei ítélőszék átalakításával foglalkozó törvénycikk javaslatával, amely megszüntette volna a vármegyékben a szolgabírói és alispáni ítélőszéket, valamint a kerületi táblákat, ugyanakkor a megyei sedria illetékességét nem terjesztette ki az egyházi nemesekre, szokásjogon alapuló igazgatási, törvénykezési autonómiájukat tehát immár törvényben is garantálni kívánták. Kocsi Horváth Sámuel Veszprém megyei követ felszólalásában károsnak tartotta a közös haza polgárainak egymástól történő elválasztását, ezért „az annyira szükséges egyesítés tekintetéből”²² azt javasolta: az egyházi nemesek is tartozzanak a megyei törvényszék joghatósága alá. A hozzászólók eleinte nem reagáltak a felvetésre, Kölcsey azonban csatlakozott a veszprémi indítványhoz, s arra hívta fel a figyelmet: a praedialisták ítélőszéke eddig nem törvényen, hanem csak szokáson alapuló gyakorlat volt, amelyet a törvényhozásnak meg kellene szüntetni. Nem véletlen – érvelt Kölcsey –, hogy az országos bizottság sem foglalkozott a kérdéssel, nem akartak ugyanis egy, a középkorban gyökerező jogszokást törvénnyé emelni.

Tapasztaltuk azonban hogy minden anomaliákat meg nem szüntethetünk, legalább ne szaporítsuk, tehát törvénybe tétel által ne erősítsük azon anomaliát, mellynek eddiglen törvényeinkben nincs nyoma.²³

Véleménye szerint az igazságszolgáltatás terén is meg kell szüntetni a különböző társadalmi csoportokat elválasztó ítélkezési gyakorlatot, s ha már a városok esetében egy külön fellebbezési fórumot, a tárnokszéket javasolták törvénybe iktatni a rendek,²⁴ legalább ezzel a tervszel nem lenne szabad további válaszfalakat felállítani:

Ki kell jelentenie szíve fájalmát hogy a városi polgárokat magunkhoz szorosabban nem kapcsolhattuk, s kéntelenek valánk reájok nézve egy különös felső bíróságot felállítani.

19 LENGYEL Alfréd, *Az egyházi nemesi község önkormányzata és igazgatása a feudalizmus alkonyán = Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat múltjából*, szerk. BÓNIS György, DEGRÉ Alajos, Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971, 154–156.

20 A vitát lásd KLÖM II, 697–699; vö. még KÖLCSEY, *i. m.* (2002), 41.

21 A kerületi tervezet szövegét lásd Iratok II, 340.

22 KLÖM II, 697.

23 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 256.

24 A törvényszékek elrendezésével foglalkozó 10. törvénycikk megszüntette a királyi személyes jelenlét helytartójának és a hét bányavárosnak az ítélőszékeit, és a városok polgári pereinek feljebbvitelét a tárnokszékre irányította. Lásd Iratok II, 345.

Itt ismét egy újabb elkülönösítés tűnik elő; a haza polgárainak újabb elszagatása. Vegyék ezt a RR figyelemre, s ne szaporítsák ok nélkül az oly szomorú hatású elválasztásokat, melyek a nemzeti testet nemzeti egyetemé ösze nem engedik.²⁵

Az indítvány támogatói tehát ez esetben nemcsak a jogszolgáltatás létező gyakorlatának egyszerűsítése és egységesítése, hanem a rendi keretek lazítása s a nemzet „egységesülése” mellett is állást foglaltak.²⁶

Végül azonban a veszprémi indítvány 22:20 arányban kisebbségben maradt a kerületi ülésen. A rendek annak ellenére döntöttek így, hogy a kerületi tervezetnek a megyei törvényszékekkel foglalkozó 6. cikkelye egyértelműen a sedria hatáskörét akarta növelni.²⁷ Kölcsey az 1833. december 20-i kerületi ülésen fel is szólalt a megyei ítélőszék szabályozásának vitájában, s amellett érvelt, hogy a Királyi Tábla szűnjön meg elsőfokú bíróság lenni.²⁸ A kerületi ülésen ekkor úgy döntöttek – összhangban egyébként az országos bizottság javaslatával –, hogy eltörlik az 1729:35. tc. által felállított alispáni és szolgabírói ítélőszékeket vagy másképpen pedaneus bíróságokat, ezzel összefüggésben már másnap határoztak az 1723-ban felállított Kerületi Táblák megszüntetéséről is,²⁹ valamint arról, hogy az eddig a pedaneus bíróságokon, a Kerületi vagy Királyi Táblánál kezdődő perek ezentúl elsőfokon a megyei törvényszék illetékességébe fognak tartozni. Ugyancsak a december 21-i ülésen döntöttek arról (Liptó megye szavazatával), hogy a jövőben a felségsértési és hűtlenségi perek is a megyei törvényszéken kezdődjenek. Már ekkor felmerült az is, hogy a vármegyékben a politikai adminisztrációt és az igazságszolgáltatást (a politicumot és a juridicumot) válasszák el egymástól, s bár a sedria függetlenségének szükségességét többen is hangsúlyozták, a politicum és juridicum tényleges szétválasztása végül a vita későbbi szakaszában sem merült fel hangsúlyosan.³⁰ „E’ szerént a’ törvényszéki Coordinatio

25 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 256. Az Országgyűlési Tudósításokhoz képest némileg eltérően jegyezte le az Orosz-féle Diéta-Közlő és a Jablanczy szerkesztette *Pártatlan* c. kéziratos tudósítás Kölcsey szavait: „...mily fájdalom már tsak az is, hogy a Városokhoz nem közeledtünk, és hogy a paraszt egészen más, mint [földes] Ura: hát most megint kivegyük egy néhány 1000 embert, ki aztán sem nemes sem paraszt hanem az Úr Jezus tudja mi fog lenni? Századokra alkotunk törvényt, ’s jövendőre is kell tekinteni, kéri tehát a Rk olvasszák össze a Megyékkel ezen praediális közsékeket” – rögzítette a szatmári követ felszólalását Orosz József. (KÖLCSEY, *i. m.* [2011], 257.) Vö. még a Jablanczy-féle lejegyzéssel (*uo.*, 257–258).

26 Kölcsey egy korábbi levelében hasonlóképpen értékelte a törvényszékek elrendezésével foglalkozó viták politikai jelentőségét: „A’ megyei törvényszék’ kiszélesített hatását a’ fő tábla ’s az udvar bizonyosan addig fogják ostromlani, míg semmivé lesz. A’ Városok a’ tárnokszéket megtartani kívánták; ’s ez által ismét egy választó falat tartottak meg a’ Nemesség és magok közt. Az én reményeim: alapját vetni jövendőben lehető nemzeti egyesülésnek, naponként jobban jobban enyésznek.” Kölcsey Kende Zsigmondnak (Pozsony, 1834. jan. 27.) = *Kölcsey Ferenc levelezése Kende Zsigmonddal*, s. a. r. TAXNER-TÓTH Ernő, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 1983, 130.

27 Eredetileg az országos bizottság munkálatának a 3. cikkelye foglalkozott a megyei törvényszékekkel.

28 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 237–238.

29 Ezen a ponton az országos bizottság azt javasolta, hogy a négy kerületi tábla helyett Pesten állítsanak fel egy tiszai és egy dunai ítélőtáblát.

30 A vitát lásd KLÖM II, 496–507.

hatalmasan ki lenne szabva; de mit mondanak majd a' felső forumok 's az oligarchia' emberei?" – jegyezte fel Kölcsey.³¹ Néhány nappal később Deák Ferenc sógorához írt levelében az ítélőszékek kapcsán hozott kerületi döntések politikai jelentőségét abban látta, hogy ezek által gyorsabb lesz az igazságszolgáltatás, kevesebb költséggel jár majd a pereskedés, a nemesek ügyeiben választott bírák fognak ítélni, s ez által éppen a vármegyék hatalma, tekintélye, befolyása fog növekedni, majd így folytatta:

[...] pedig ha szabadságunkat szeretjük, iparkodnunk kell a megyék belső erejének és fontosságának nevelésén, mert eddig is nem a Főrendek, nem az anyaszentegyház főpapjai, nem a királyi városok, hanem a megyék valának polgári szabadságunk leg hivebb őrei.³²

Mindezeket pedig annak ellenére írta, hogy eredeti utasítása a pedaneus bíróságok és a négy kerületi tábla megtartása mellett szólt. A megyei közigazgatás és az igazságszolgáltatás szétválasztásának kérdése egyébként a megyei törvényszék összetételének és szerkezetének meghatározáskor került ismét napirendre azzal összefüggésben, hogy ki töltsen be a sedria elnöki tisztét, illetve hogyan válasszák meg az ott helyet foglaló táblabírakat.³³ Deák, aki amellet szólalt fel, hogy a törvényszék elnöke ne a főispán, hanem az alispán legyen, így érvelt:

De egészen másképp áll a dolog az allispányokkal. Itt az erősebb elválasztás [által] nevezetesen szenvedne, a megyei hatóság, mellynek leginkább köszönjük szabadságunknak eddigi fennállását. Theoretice és máshol talán practice is igaz ugyan, hogy a iudicium a politicumtól el legyen különözve; de ez Magyar Országban egészen másképp áll. Itt a végre hajtásnak azon része, melly leginkább a népre közvetlenül hat, a megyék által gyakoroltatik, s azért itt a törvénykezés egészen elkülönözött corporatio ne legyen.³⁴

A Pest megyei Dubraviczky Simon, aki Deákkal szemben elfogadhatónak tartotta a főispánok elnökletét, szintén úgy látta, hogy a törvénykezés és igazgatás összekapcsolódása a magyar alkotmányos berendezkedés sajátja. Ennek megvalósulását és biztosítékát pedig abban látta, ha a bírakat a közgyűlés választja, a sedria és a közgyűlés elnöki feladatait pedig ugyanaz a személy tölti be. Novák Antal békési követ amellet foglalt állást, hogy a főispán és az alispán helyett egy, az előkelőbb nemesek közül választott elnöke legyen a megyei ítélőszéknek, ugyanakkor hangsúlyozta:

Azért a megye egyeteméből folyon ki s vissza minden birói s egyéb tisztség, mi végre nem csak választásuk okvetetlen szükséges, hanem a közgyűlésnek rendesen a perek sorozata és a perek tabellái nyujtassanak be.³⁵

31 KÖLCSEY, *i. m.* (2002), 19.

32 Deák Ferenc Oszterhueber Józsefnek (Pozsony, 1833. dec. 26.) = DEÁK, *i. m.*, 76.

33 Iratok II, 336.

34 KLÖM II, 508.

35 *Uo.*

Kölcsey, bár ez ügyben nem szólalt fel, a regnikoláris bizottság vonatkozó fejezetére adott szatmári vélemény alapján egyértelmű, hogy a „polgári” és „törvényes” ügyek összekapcsolását, vagyis e tekintetben a megyei hatáskör és működés változatlan megőrzését támogatta volna.³⁶

Az 1834. február 3-i kerületi ülésen Pogány József Bereg megyei követ kezdeményezésére került napirendre a protestánsok egyházi törvényszékeinek kérdése. Pogány ugyanis azt javasolta, a szentszékek szerkezetének megállapítása után a rendek tárgyalják meg a protestáns egyházi bíróságok elrendezését is. Beöthy Ödön és a hozzá csatlakozó Palóczy László a protestánsok ügyét egész kiterjedésében, mintegy tizedik operátumként akarta tárgyalni, nem támogatta tehát, hogy ebből a konzisztóriumok kérdését kiragadják. A nagy többség azonban a protestáns egyházi bíróságok koordinálása mellett döntött, annak mikéntjéről Deák Ferenc tett javaslatot. A Zala megyei követ azt indítványozta, kérjék meg az uralkodótól az 1791-es zsinati aktákat, s a rendek majd csak annak beható vizsgálata után tegyék meg észrevételeiket a tárgyban. A kerületi ülés azonban végül úgy döntött, a javaslat kidolgozásával egy küldöttséget bízna meg, amelynek egyébként Kölcsey is tagja lett.³⁷

Az 1834. május 15-i országos ülésen A „két vallástételt követő evangélikusok” egyházi bíróságáról szóló 19. törvénycikk volt napirenden.³⁸ Somssich Pongrác személynök az 1791. évi 26. törvénycikkre hivatkozva azt kérte a rendektől, hogy álljanak el javaslatuktól. Több követ is – csatlakozva a személynökhöz – úgy vélte, az 1791:26. 11. § értelmében a konzisztóriumok felállításáról csak a protestánsok meghallgatása után lehetne dönteni.³⁹ Tolna megye első követe azonban úgy látta, a szentszékek koordinációja után igenis szükséges a protestánsok bíróságait is végre elrendezni:

miként férne meg az osztozó igazsággal, ha ezen részét Hazánk Lakosinak még ezen Organicus Diaeta után is a’ provisorium, és Patensek rendelkezései alatt tovább is meghagynánk?⁴⁰

36 Kölcsey e tárgyban készített saját kezű fogalmazványát lásd Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár, Jogtan. Országgyűlés. Ívrét 2. II. köteg. *Észrevételek az 1827:8 által kirendelt országos küldöttség törvényosztálybeli munkálódásaira* (a továbbiakban: MTAK Kt. Észrevételek).

37 KLÖM II, 624–628. A küldöttség névsorát lásd *uo.*, 644. Kölcseynek Deákot támogató felszólalását lásd KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 242.

38 Szövegét lásd *Iratok II*, 364–368.

39 A törvénycikk szerint: „Mind a két hitvallású evangélikusok összes házassági ügyeiben a bíraskodás saját egyházi székekre hagyassék; Ő szent felsége azonban, királyi tisztéhez képest meghallgatván magukat a mindkét hitvallású evangélikusokat, előlegesen alkalmas módról fog gondoskodni nemcsak arra nézve, hogy az egyházi székek a pörlekedő felek mindenoldalú biztossága érdekében kellőképpen szerveztessenek, hanem, hogy azok az elvek is, a melyek szerint az egyházi székek a maga idejében a házassági pereket elbírálandják, felügyelet és megerősítés céljából hozzá fölterjesztessenek.”

40 *Felséges Első Ferencz ausztriai császár, Magyar és Cseh Ország koronás királyától Posony szabad királyi városába 1832-ik esztendőben, Karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar Ország gyűlésének jegyzőkönyve*, VIII, Pozsony, Belnay–Landerer–Schmid–Weber, 1834 (a továbbiakban: Jkv. VIII), 128.

Hasonlóan érvelt Bernáth Zsigmond is, aki szerint „csak ott lehet valódi szabadság, ahol nyilvános Törvények vagynak, és azok szigorúan megtartatnak”.⁴¹ Ragályi Tamás azonban ezt az érvelést nem fogadta el; úgy látta, „egyformaságról” a katolikusok és protestánsok esetében nem lehet ebben a vonatkozásban sem beszélni, mert a katolikusok nagy számban vannak jelen az alsó- és felsőtáblán is, továbbá az egyházi méltóságok is részt vesznek az országgyűlésen, így „olly nagy többségben vannak, hogy önnön dolgaikról önnön Hiteknek elvei szerint végezhetnek”.⁴² Kölcsey felszólalásában főleg Ragályival vitatkozott, felvetéseit nem találta megalapozottnak, mivel szerinte ugyanilyen összetételű országgyűlés hozta annak idején a linzi és a bécsi békét vagy az 1791:26. törvénycikket, továbbá a jelenlegi diéta volt az, amelyik hat hónapig küzdött a protestánsok jogaiért, úgy, hogy az első hónapokban döntően a katolikus követek szólaltak fel e tárgyban, s az első üzeneteket is a katolikus vallású kerületi jegyzők fogalmazták.⁴³

A katonai ítélőszékek elrendezésével kapcsolatban a torontáli Hertelendy Miksa tett indítványt az 1834. február 11-i kerületi ülésen, a rendek ekkor úgy döntöttek, hogy mivel az ügy már szerepel az 1833. március 30-án felterjesztett előleges sérelmek között, a kérdést itt nem tűzik napirendre.⁴⁴ Hertelendy javaslata eredetileg a Határőrvidékre („véghelyekre”) vonatkozott, Török Gábor Arad megyei követ azonban a magyar ezredek összességére akarta azt kiterjeszteni. Kölcsey, aki a Hertelendyt támogató kisebbséggel szavazott, fontosnak tartotta, hogy a nemzet kívánságait úgy terjesszék fel, hogy arra az uralkodótól érdemi választ is lehessen remélni. Mivel a kormány a proposíciókban szereplő tárgyak megvitatása előtt – úgy tűnik – nem akarja a sérelmeket napirendre tűzni, célszerűnek látszik, ahol lehet, a sérelmeket összekötni a királyi előterjesztésekben szereplő operátumokkal – vélte Kölcsey.⁴⁵ Ugyanezen az ülésen Borsiczky István kezdeményezte még, hogy a Királyi Egyetemnek is legyen bírósága, ám a többség Kölcseyvel együtt ezt nem támogatta.⁴⁶ Hertelendy indítványát aztán az április 7-i országos ülésen megismételte,⁴⁷ a kérdést a kerületi ülésre utalták, a május 11-i ülésen ki is küldték a törvénycikk megszövegezésével megbízott küldöttséget. Deák szerint

a Personalis bámulva és boszszankodva jelentette ki a többséget, mert az ritka eset, hogy a mi kerületekben az ő kedve szerint dől el, azt mi az Országos ülésben ki vivhassuk. A bíróságok ottani el rendeléséről, egy különös választmány fog javaslatot készíteni.⁴⁸

41 *Uo.*, 130.

42 *Uo.*, 124.

43 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 258–261.

44 A kérdés az előleges sérelmek 6. pontjaként szerepelt (Iratok I, 176–178).

45 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 243–244.

46 *Uo.*, 244.

47 *Felséges Első Ferencz ausztriai császár, Magyar és Cseh Ország koronás királyától Posony szabad királyi városába 1832-ik esztendőben, Karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar Ország gyűlésének jegyzőkönyve*, VI, Pozsony, Belnay–Landerer–Schmid–Weber, 1834, 238–240; KOSSUTH Lajos, *Országgyűlési Tudósítások*, III, 1834. március 25.–november 29., s. a. r. a Keleteurópai Tudományos Intézet Történettudományi Intézetének munkaközössége, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1949 (Kossuth Lajos Összes Munkái, 3), 31–34.

48 Deák Ferenc Oszterhuer Józsefnek (Pozsony, 1834. ápr. 22.) = DEÁK, *i. m.*, 105–106.

Deák, aki februárban még nem pártolta Hertelendy javaslatát, két hónappal később sógorához írt levelében már Kölcseyhez hasonlóan úgy látta, mivel a főrendek – az 1833. áprilisi és 1834. januári leirat szellemében – még az előleges sérelmekre adandó uralkodói választ sürgető feliratot sem engedték felterjeszteni,

a gondos előre látás meg kívánja, hogy minden sérelmet, ami valamelly rendszeres munkával öszve függésben van, azzal öszve kössük.⁴⁹

A törvényszékek elrendezésével foglalkozó viták során a rendek alkotmányos kérdéseket is érintettek, a február 13-i kerületi ülésen a bírói parancsolatok eltörlése kapcsán ugyanis a bírói függetlenség is szóba került. Az országos bizottság azt javasolta, a megújító és végrehajtó parancsolatokat kivéve minden egyéb, a divatban levő mentő záradékkal a felek folyamodására kiadni szokott bírói parancsolatok szűnjenek meg. Niczky János azonban kijelentette: a bírói parancsolatokat és a Kancellária által kiadottakat is kivétel nélkül el kell törölni. Deák elismerte, hogy a Kancellária ez irányú tevékenysége sok esetben sértette a bírói függetlenséget, s ezen az 1791:12. tc. rendelkezése sem igazán segített. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy az 1791:67. tc. által kiküldött deputáció is meghagyta az uralkodó legfelsőbb felügyeleti jogából származó parancsolatokat, amelyek kiadását akkor a Kancelláriára bízták volna. Deák nem ellenzte ezek eltörlését, de fontosnak tartotta, hogy a törvénykezési előírásokat megsértő bírák ellen is védelmet kaphassanak a polgárok. Egyik lehetséges megoldásnak tartotta a Franciaországban is működő semmitőszék intézményének meghonosítását. Borsiczky István szerint a jus supremae inspectionis nem vehető el az uralkodótól, elfogadhatónak tartotta volna tehát a semmitőszék jogkörének megfelelő hatáskör Kancelláriára ruházását, Balogh János azonban ezt elutasította, mondván: „A Cancelláriát nem tekintni másnak, mint a Király privát dicasteriumának”.

Kölcsey a semmitőszék intézménye mellett érvelt, abból kiindulva, hogy az alkotmányos államokban a bírói függetlenség sarkalatos alapelv ugyan, de az igazságszolgáltatásnak elengedhetetlen velejárója kell legyen, hogy a polgárok a független bírák önkénye ellen is védve legyenek: „s ez az, mi a Status tudományban a Cabinets Justicz név alatt ösmeretes, mi nálunk pedig a Cancellaria parancsolatinak utjan gyakoroltatik”. Kölcsey szerint azonban a tapasztalat más nemzeteknél is azt mutatta, hogy a bírói függetlenség így nem állhatott fenn teljes egészében, az igazságszolgáltatásnak a kormánytól való függetlenségét tehát a semmitőszék intézményével próbálták garantálni Franciaországban vagy a rajnai tartományokban. Éppen ezért a szatmári követ a bírói parancsolatok általános eltörlésére szavazott. A többség viszont úgy döntött, hogy – némileg eltérve az országos bizottság javaslatától – a felek folyamodására kiadni szokott parancsolatokat, így az ítéletet megújító és végrehajtó parancsolatokat is, minden kivétel nélkül eltörlik, a Kancellária által kiadandókat viszont nem.⁵⁰

49 Uo.

50 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 244–248. A kerületi vitát lásd KLÖM II, 658–661. A szavazás eredményéről lásd még KÖLCSEY, *i. m.* (2002), 248.

Az 1834. február 28-i kerületi ülésen a Somogy megyei Somssich Miklós indítványozta, hogy az 1507:7. törvénycikk rendelkezése alapján a rendek a hitszegő tanácsosok bírójává az országgyűlést tegyék meg.⁵¹ Felszólalásában hangsúlyozta: nem egy új törvény meghozataláról, hanem egy már meglévő felelevenítéséről, újraértelmezéséről lenne szó. Úgy vélte, az 1825/27-es országgyűlés már kellőképpen előkészítette az ügyet, mikor is a rendek 1825 októberében az alkotmányellenes intézkedéseket javasoló tanácsadók és az azokat végrehajtó királyi biztosok ellen kérték a törvényben meghatározott intézkedéseket.⁵² S bár Somssich nem akart a felelősség kérdésébe ereszkegni, mondandóját a következőképpen zárta: „ahol resposabilitas nincs, ott a törvények végrehajtása nem bizonyos, a nemzet és fejedelem közt nem lehet tökéletes bizodalom.”⁵³ Borsiczky István, Trencsén követe az elv kimondását pártolta, ugyanakkor a Bars megyei Balogh János úgy vélte, amíg az országgyűlés szerkezete nincs átalakítva, a hűtlen tanácsosok ügyében – csakúgy, mint a felségsértési perekben – a megyei törvényszéknek kellene ítélnie. A máramarosi Asztalos Pál a büntető törvénykönyv tárgyalására halasztotta volna a kérdés megvitatását, míg Csapó Dániel a polgári törvénykönyv keretei között akarta azt megtárgyalni. Kölcsey azonban támogatta Somssich indítványát, úgy vélte, jelen pillanatban nem a büntetés meghatározásáról van szó, hanem egy fontos alkotmányos alapelv kimondásáról, amelynek itt, a bíróságok elrendezéséről szóló fejezetben van a helye.⁵⁴ S bár az indítvány napirendre tűzését ekkor elhalasztották, az 1834. május 16-i országos ülésen Somssich megismételte javaslatát, amely ekkor már többséget kapott.⁵⁵ Ez alkalommal Kölcsey ismét felszólalt, s arra hívta fel a figyelmet, hogy a tárgyalás alatt lévő operátumban nemcsak a törvényszékek elrendezéséről döntenek a rendek, hanem arról is, hogy melyik törvényszékre melyik per tartozik.⁵⁶ A május 24-i kerületi ülésen került sor a hűtlen tanácsosokról szóló tervezet benyújtására, amelyet a május 26-i országos ülésen a többség el is fogadott, annak ellenére, hogy a személynök úgy látta, a cikkely túlterjeszkedett a rendek végzésén, mert nem csak az országgyűlési bíraskodás elvét mondja ki, hanem a hitszegés eseteit is meghatározza.⁵⁷ A többség azonban megmaradt eredeti álláspontja mellett, vagyis támogatták a Somssich indítványa nyomán

51 A hivatkozott törvénycikk a következő címet viselte: Ha a királyi tanácsban valaki az ország dekrétumai ellen cselekednék, azt az ülnökök kötelesek az országgyűlésen följelenteni.

52 *Adatok az 1825-ki országgyűlés történetéhez*, kiad. VASZÁRY Kolos, Győr, 1883, 44–64; *Felséges Első Ferentz austriai császár, Magyar, és Cseh ország koronás királyától Po'sony szabad királyi városába 1825-dik esztendőben, Szent-Mihály havának 11-dik napjára rendeltetett Magyar Ország gyűlésének jegyzőkönyve*, I, Pozsony, Belnay, 1825–1826, 118–120, 136–139.

53 Somssich felszólalását lásd KLÖM II, 693–694.

54 KÖLCSEY, *i. m.* (2011), 254–256.

55 A vitáról lásd Jkv. VIII, 146–158. Ezzel kapcsolatban lásd még Kölcsey és Eötvös Mihály 1834. jún. 10-i követjelentését (KÖLCSEY, *i. m.* [2011], 66–67).

56 *Uo.*, 262–263.

57 *Felséges Első Ferencz austriai császár, Magyar és Cseh Ország koronás királyától Po'sony szabad királyi városába 1832-ik esztendőben, Karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar Ország' gyűlésének írásai*, III, Pozsony, Weber–Belnay–Landerer, 1835, 4–5, az 1834. május 26-i ülésről lásd Jkv. VIII, 224–229.

kidolgozott javaslatot.⁵⁸ A vitában a rendek úgy hivatkoztak egy régi törvényre, hogy tudták, az valójában nem volt része az eleven hagyománynak, s az évszázadok során nem bírt a neki tulajdonított politikai tartalommal sem. Ugyanakkor ez az érvelésmód használható stratégiának mutatkozott általában is a rendi keretek tágítása, lazítása és az új intézmények meghonosítása érdekében.⁵⁹

Kölcsey a törvényszékek elrendezésével foglalkozó tanácskozásokon főleg azon tárgyak kapcsán szólalt fel, amelyek eredetileg nem szerepeltek az országos bizottság által kidolgozott tervezetben. Nem kezdeményezőként lépett fel – utasítása ebben a munkálatban nem tartalmazott ilyen pontokat –, hanem valamelyik követtársa által megtett indítványhoz csatlakozott, pontosan megértve annak gyakran önmagán is túlmutató politikai jelentőségét. Mindez pedig különösen figyelemreméltó, hiszen az ítélőszékek koordinációja kapcsán a Kölcsey hathatós közreműködésével kialakított Szatmár megyei javaslatok még úgy fogalmaztak: a tárgy vizsgálatakor három tényezőt kell figyelembe venni: a nemzet alkotmányát és törvényeit, azt a tagadhatatlan igazságot, hogy a törvényekben és az igazságszolgáltatásban még sok hiányosság tapasztalható, továbbá azt, hogy ezeket orvosolni kell, ám a változtatásokat – tekintettel a nemzet jelenlegi helyzetére – csak bizonyos feltételek mellett lehet megvalósítani. Vagyis a javaslat nem kívánta alapvetően átalakítani az igazságszolgáltatás történeti struktúráját és a sok százados ítélkezési gyakorlatot, annak ellenére, hogy bizonyos változásokat a múltban és a jövőben is elengedhetetlennek tartott.

Most tehát vagy egy minden eddig fennállókat lerontó demokratiai principiumot kellene felhozni; vagy előre szükség abban egyezni meg: hogy a ' törvény' 's a' törvényszolgáltatás' kötelező ereje a' néposztályozatokhoz képest bizonyos különbözést szenvedjen; 's itt és ott bizonyos valóságos vagy csak tetsző következetlenségek és fogyatkozások alá vessenek.⁶⁰

Hasonló gondolatot fogalmazott meg a Szatmár megyei választmány, amikor az úri-szék eddigi formájának megtartása mellett érvelt:

A' mi már magát a' dolgot illeti: nincsen nálunk egy egy fontosabb kérdés, a' törvényszékek' elrendeltetésénél. Törvénykönyvünk mutatja, melly sok ízben, 's melly különbözőképen változott az; a' szerént mint a' kor, 's a' nemzet' környülményei különbözének. E' megjegyzés nyilvánvá teszi, hogy e' részben változtatások a' polgári alkotvány' megsértése nélkül történhetnek. De nem általában. Mert itt is, mint mindenütt a' fennálló privilegiumok, 's a' nép' különbféle osztályozatainak egymás eránti viszonya nagy befolyást gyakorolnak. Ez az oka, miért törvényszékeinket sem nagyobb egyszerűség,

58 A kérdésről részletes áttekintést ad SZABAD György, *A kormány parlamenti felelősségének kérdése = A magyar országgyűlés 1848/49-ben*, szerk. SZABAD György, Bp., Magyar Országgyűlés, [1998], 92–111.

59 Lásd erről DOBSZAY Tamás, „Szokjon gyapjas fülök az ezután már gyakrabban hallható igazság szavához”: *A politikai élet verbális közegének átrendeződése a reformkorban*, Századvég, Új folyam, 47(2008), 118–122.

60 MTAK Kt Észrevételek 2.

sem több egyformaság alá szorítani nem lehet; szükséges lévén a' nemest, polgárt és parasztot, 's a' szabad kerületbelit nem csak privilegiumira, hanem terheire nézve is más más tekintetek alá osztályozni.⁶¹

Kölcsey véleménye azonban a Szatmár megyei operátumban foglaltakhoz képest az országgyűlési tárgyalások során alapvetően megváltozott, s az ítélőszékek koordinációja során immár éppen a különböző társadalmi csoportok közötti válaszfalak lebontását tekintette egyik legfontosabb célkitűzésének. A törvényszékek elrendezéséről szóló vitát tehát nem egyszerűen jogtechnikai kérdésnek tekintette, hanem a horizontálisan és vertikálisan is széttagolt nemzet egységesüléséhez vezető egyik lehetséges útnak – csakúgy, mint az ekkor formálódó reformellenzék számos tagja.

61 MTAK Kt. Észrevételek 4.